

2. Γοργίας

Τὴν σπουδαιότητα τοῦ «Μένωνος» διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Πλάτωνος προδίδει τὸ κατὰ τὴν περιεχόμενον καὶ τὸν χρόνον ἐγγύτατο πρὸς ἐκεῖνον εὐρισκόμενον ἔργον ἡ «Γοργίας», καὶ πρωτίστως ὡς ἐκ τῆς ἐντελῶς θετικῆς μορφῆς ἢ ὅποια σαφῶς διακρίνει αὐτὸ ἀπὸ τὰ λοιπὰ συγγράματα τὰ ἔχοντα ἐν στενωτέρῳ σημασθε σοκρατικὸν χαρακτήρα. Τὸ σύστημα ἀπλῆς ἀρητικῆς κριτικῆς ἐγκαταλιμπάνεται ὀριστικῶς καὶ τελείως. Ὁ Πλάτων συλλογίζεται οὕτως εἰπεῖν τώρα ὅλας τὰς προσπάθειάς εἰς τὸ νὰ καταλείβῃ κεντρικὴν διὰ παντὸς ἀμετάβλητον θέσιν ἐν τῷ σπουδαιωτάτῳ ζητήματι τῆς ἠθικῆς καὶ ἀποκνήσῃ οὕτω ἀσφαλῆ βίασιν πρὸς δρᾶσιν ἐπὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ὅχι διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς δημοσιότητος ἀλλὰ διὰ τῆς μακροτέρας καὶ ἀσφελεστερας τοιαύτης: τῆς φιλοσοφικῆς τ. ἐ. ἀνατροφῆς ἐκείνων οἱ ὅποιοι θὰ κληθῶσι ποτὲ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν. Αἱ ἠθικαὶ πεποιθήσεις τὰς ὁποίας ὑποστηρίζει δὲν εἶνε διάφοροι αὐτῶν τούτων τῶν σοκρατικῶν, ὡς ἀποδεικνύουν ἡ «Ἀπολογία» καὶ ὁ «Κρίτων» παρουσιάζονται ὅμως αὐταί, διὰ πρώτην φοράν ἐνταῦθα, ὅχι μόνον ὑπὸ ἡθικὴν θετικὴν μορφήν, ἀλλὰ καὶ ὡς ὀριστικῶς τεθεμελιωμένα ἀκαταμαχῆτως ἀποδεδειγμένα γνώσεις, ὡς ἀρχαὶ ἐπιστήμης τοῦ ἀγαθοῦ, τοιαῦτα ὁποίας οὐδέποτε ἐτόλμησε, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος, νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ Σωκράτης. Ὅχι μόνον δὲ αἱ θεωρίαι ἀλλὰ καὶ αἱ πρακτικαὶ αὐτῶν συνέπειαι αἱ ὁποιαὶ κατεδίκαζον σύμπαντα τὸν δημόσιον βίον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ τολμηρὸς σκοπὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ δράσεως, ἀποβλεπούσης εἰς ἠθικὴν μεταρρυθμίσιν τοῦ πολιτειακοῦ καθεστώτος, πάντα ταῦτα ἐκφέρονται μετὰ μεγίστης θετικότητος καὶ τῆς ἀξιώσεως ἀναποδράστου λογικῆς ἀνάγκης. Βεβαίως εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι διὰ τούτων ὁ Πλάτων ἀπομακρύνεται πολὺ τοῦ Σωκράτους καὶ τῆς Σωκρατικῆς ἀπόψεως τῶν πρώτων τῶν συγγραμμάτων.

Καὶ ἐξακολουθεῖ μὲν ὁ Πλάτων διαρκῶς νὰ παρουσιάζῃ τὸν Σωκράτην λέγοντα ὅτι τίποτε δὲν γνωρίζῃ ἐξ ὅλων ἐκείνων τὰ ὅποια ἀναφέρει (506 Α. 509 Α) ὁποιοσδήποτε ὅμως ἠθέλησε μέχρι τοῦδε νὰ ὑποστηρίξῃ διάφορα, ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Σωκράτους, κατέστη γελοῖος (509 Α, 527 ΑΒ.)· πάντα ταῦτα δυνάμεθα ἀνευδοιάστως νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀναφερόμενα εἰς τοὺς προγενεστέρους σοκρατικούς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος καὶ ἰδίως εἰς τὸν «Πρωταγόραν» καὶ τὸν «Μένωνα». Ἀκόμη σαφέστερον ἐκφράζεται ἐν 509 Α: ὅτι ἀπέδειξεν ἡ συνομιλία ὁραίλομεν νὰ συγκρατή-

Ἡ Διὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ χρονολογικοῦ τούτου καθορισμοῦ. ἰδ. *Archiv f. Gesch. u. Philos.* II. 394 ἔ., καὶ *Hermes* XXXV 401 ἔ. Ἐπίσης *Gomperz, Griechische Denker* II, 278.

σωμεν στεροῶς καὶ νὰ «κατέχωμεν» διὰ σιδηρῶν καὶ χαλυβδίνων ἐπιχειρημάτων· καὶ ἐν 527 Β: μεταξὺ τῶν τόσων πολλῶν θεωριῶν αἱ ὁποῖαι ἀπεδείχθησαν ἐπιφαλέμεναι, μόνη αὕτη παραμένει ἀληθής, ταύτην δυνάμεθα ἡσύχως νὰ ἐκλέξωμεν ὡς ὑπογραμμὸν τοῦ βίου ἡμῶν. Εἰς πάντα ταῦτα τὰ χωρῖα γίνεται λόγος περὶ τῶν ἐννοιῶν τῆς ἠθικῆς, ὡς καὶ εἰς τοὺς μέχρι τοῦδε διαλόγους· ἀκριβῶς περὶ αὐτῶν ἐλέγεται μέχρι τοῦδε ὅτι δὲν εἶχον ἀκόμη εὐρεθῆ καὶ αὐτὸς ὁ «Μένων» κατέληγεν εἰς τὸ ὅτι ἐλλείπει εἰσέτι ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα: Ἴί εἶναι ἀρετή; Εἶχε μὲν καταστῆ βέβαιον ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶνε γνῶσις καὶ δὴ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἡ ἐννοία τοῦ ἀγαθοῦ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀπ' εὐθείας ἐρευνηθῆ πολὺ δὲ ὀλιγώτερον εἶχε καθορ σθῆ τελειωτικῶς. Ἐν τῷ «Γοργία» διὰ πρῶτην φοράν καθορίζεται αὕτη, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀρνητικῶς ἀποχωρισμένου ὀριστικῶς τοῦ ἀγαθοῦ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς, κατόπιν δὲ καὶ θετικῶς δηλοῦται τοῦτο, κατὰ πρῶτον γενικῶς καὶ ἀπλῶς ὡς πρὸς τὸν τύπον, ὡς τελεικίς σκοπός, ἀκολουθῶς καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ὡς νόμος, τάξις, ὡς εἶδος, ἤδη ἐντελῶς ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἀμεταβλήτου προτύπου, τῆς «Ἰδέας», καίτοι δὲν γίνεται χρῆσις τῆς ἐκφράσεως ταύτης. Μετὰ τ' ἀνωτέρω πῶς θὰ ἦτο ἀκόμη δυνατὴ τόσον ἀποκλειστικῶς ἀρνητικῆ ἐρευνατῶν θεμελιωδῶν ζητημάτων, ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ «Πρωταγόρα», «Λάχης», «Χαρμίδου» καὶ «Μένωνος»; Καὶ εἰς τὰς ἐννοίας τῶν καθ' ἕκαστον ἀρετῶν δίδονται καθορισμοὶ οὐσιωδῶς συμφωνοῦντες πρὸς ἐκείνους τοὺς ὁποίους ὑποστηρίζει βραδύτερον ὁ Πλάτων, ἰδίως ἐν τῇ «Πολιτείᾳ». Ὁ «Πρωταγόρας» ὁ «Λάχης» καὶ ὁ «Χαρμίδης» ἀρνοῦνται σχεδὸν τὴν βικαριξίν ἐννοιῶν τῶν καθ' ἕκαστον ἀρετῶν, ἐνῶ ὁ «Μένων» ἀφῆγε ἄλυτον τὸ ζήτημα.

Καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μείνωσιν εἰς τὸ σκότος αἱ θεμελιωδεις ἐννοιαὶ τῆς ἠθικῆς καθ' ἣν στισμὴν ὁ Πλάτων δὲν ἐδίσταζε νὰ παρουσιάσῃται μετὰ τσοαύτης παρησιᾶς ὡς διδάσκαλος τῆς ἠθικῆς καὶ νὰ ἐκφέρῃ, ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως, τύσον τελείως καταδικαστικὴν κριτικὴν ἐναντίον τῆς δράσεως τῶν μεγάλων πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ συμπάσης τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς πόλεως αὐτοῦ; Ὅτι «ἡ ἀρετὴ εἶνε διδακτὴ» ὅτι ἡ γνῶσις αὐτῆς εἶνε δυνατόν νὰ ἀποκτηθῆ εἶνε ἡ ἀπαραιτήτος προϋπόθεσις διὰ τὴν θέσιν τοῦ κριτοῦ τὴν ὁποῖαν τολμᾷ νὰ καταλάβῃ ἀπέναντι τῆς πόλεως αὐτοῦ ἢ μᾶλλον ἀπέναντι τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Λιὰ τοῦτο καὶ ἡ προϋπόθεσις αὕτη δὲν εἶνε πλέον δι' αὐτὸν ἀντικείμενον συζητήσεως, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους θεωρεῖται ὡς ἀναμφισβήτητος καὶ τίθεται ὡς βᾶσις τοῦ ὅλου συλλογισμοῦ. Εἰς τὴν ῥητορικὴν τέχνην τοῦ Γοργία ἀποδίδεται ἡ μομφὴ ὅτι δὲν διδάσκει ἀλλὰ μόνον καταπαίθει, ὅτι δὲν γεννᾷ μάθησιν ἀλλὰ μόνον πείσιν, ὑποκειμενικὴν πεποιθήσιν ἀντὶ ἀκτικῆς βεβαιότητος· διὰ τοῦ τοῦ τρόπου δὲ τούτου θέτει ἐπὶ τοῦ θρόνου, εἰς πάσας τὰς ἐπιστήμας καὶ ἄπερ ἐπακινδυνοδέστερον, καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν

ἀκόμη, τὸ ἀπατηλὸν ψεῦδος ἀντὶ τῆς ἀληθείας. Γνησία ἱστορική τέχνη ὄφειλε τοῦναντίον νὰ ἔχη ὡς βάσιν αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπιστήμην τῆς ἠθικῆς, τοῦθ' ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ γηραιὸς δῆτωρ, καταθέτων τὰ ὄπλα ἐνώπιον τῆς ὑπερέρας διαλεκτικῆς τοῦ Σωκράτους, ἀναγκάζεται ἀρχοῦντας ταπεινῶς καὶ βεβαίως ἀνευ ἐσωτερικῆς πεποιθήσεως, νὰ ὁμολογήσῃ.

Τὴν αὐτοπεποίθησιν ταύτην τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, καταληξάσης τέλος εἰς βεβαίως θέσεις, ἐπιβεβαιοὶ καὶ ἡ ἐντελῶς νέα σημασία ἢ ὁποῖα δίδεται εἰς τὴν λέξιν φιλοσοφία. Πρὸ τοῦ Πλάτωνος, καὶ εἰς τὰ συγγράμματα ἀκόμη τῆς νεότητος αὐτοῦ, ἡ λέξις αὕτη ἐσήμαινεν ἀπλῶς τὴν «ἐρεσιν πρὸς παιδείαν», τὴν σπουδὴν ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀποτέσεως ἀνωτέρας παιδείας: «φιλόσοφος» ἦτο πᾶς ὁ καταγινόμενος εἰς τὴν ἀνωτέραν παιδεύσιν, οὕτω ἰδίως οἱ μαθηταὶ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος «κατήλων ἀγωγίμων» τῶν σοφιστῶν. Εἰς τὴν διαρκῶς ἐπιταυνομένην ταύτην ἀνάγκην παιδείας, ἢ ὁποῖα κυρίως ἐγέννησε καὶ ἔφερεν εἰς ἀκμὴν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ «καθηγητοῦ» τῆς ἀνωτέρας παιδείας, ἤλθεν ἀρωγὸς διὰ τῆς ὀλιγότερον μὲν καταφανοῦς ἀλλὰ ἐμβρυοθεστέρας μεθόδου αὐτοῦ καὶ ὁ Σωκράτης: οὗτος ὅμως δὲν ἔχει τὴν ἀπαίτησιν νὰ θεωρῆται ὡς «κατέχων» ἤδη τὴν παιδείαν ἀλλὰ μόνον ὡς περὶ αὐτὴν ἀσχολούμενος, ὄχι καθηγητὴς τῆς σοφίας ἀλλὰ μόνον σπουδαστὴς αὐτῆς, ὄχι σοφὸς ἀλλὰ «φιλόσοφος» (ἀγαπῶν τὴν σοφίαν). Οὕτω ἡ λέξις αὕτη τῷ ἐχρησίμειεν ἀκριβῶς διὰ νὰ διατηρηθῶσιν εἰς τὴν μνήμην τὴν ἀποκλειστικῶς κριτικὴν, ὄχι μόνον μὴ δογματικὴν ἀλλ' ἀντιδογματικὴν, κατεύθυνσιν τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ δρασεως. Ταύτην ἴσως τὴν ἐρμηνεῖαν δυνάμεθα νὰ διώσωμεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Σωκράτους ἐν τῷ «Γοργία» ὅπου οὗτος ἀποκλείει τὴν φιλοσοφίαν τὸ ἐπάγγελμά του καὶ τὸν ἔρωτά του (481 D). Ἀλλὰ κατὰ πολὺν ὑπερβαίνει ταύτην ὅταν ἐν 482A δηλοῖ: «ὄχι ἐγὼ ἀλλὰ ἡ φιλοσοφία ὀμλεῖ οὕτω, ταύτην νὰ ἀνατρέσῃς ἂν δύνασαι» εἶπε τὸ αὐτὸ ὡς εἰάν νὰ ἐπεκαλεῖτο τις σήμερον τὰ διδάγματα «τῆς ἐπιστήμης». Ὅταν δὲ ὁ αὐτὸς βραδύτερον εἰς τὸν βίον τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός ἀντιτίθεται ὁ τοῦ φιλοσόφου, βεβαίως ἡ λέξις φιλοσοφία σημαίνει τι τὸ ὁποῖον ἔχει μεγαλειτέρας ἀξιώσεις ἀπὸ τὴν ἀτλήν ἀσχολίαν περὶ τὴν παιδείαν: σημαίνει τὸν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ βίον. Εἰς ταύτην δικαιοῦμεθα καὶ ὀφείλομεν νὰ ἀφιερῶσωμεν τὸν βίον μας, διότι διὰ τῆς δυνάμεως αὐτῆς δικαιοῦμεθα καὶ ὀφείλομεν νὰ ἐλπίζωμεν τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ βίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔκφρασις αὕτη σημαίνει ὄχι μόνον ἐπιστήμην ἀλλὰ ταύτοχρόνως καὶ τὴν ἀξίωσιν ὅπως διὰ τῆς ἐπιστήμης στηριχθῆ ὁ βίος ἐπὶ νέων βάσεων διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτὴν ὡς ἐκφραζούσαν τὴν ἀμεσοτέρην ἀναφορὰν πρὸς τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ δρασίαν, πρὸς τὸ περὶ αὐτὸν σχηματιζόμενον ἐπιστημονικὸ-ἠθικὸν σωματεῖον τὸ ὁποῖον τείνει πρὸς τὸν ὑπέροχον τοῦτον σκοπὸν. Περαιτέρω ἐν τῷ «Γοργία» δυνάμεθα ἀλανθίστως νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι ὁ Πλάτων κατέχει ἤδη σαφῶς καθορισμένην, ἰσχυρῶς καταπολεμουμένην

ἄλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦ ὄγκου τῆς δυνάμεώς του ὀφθαλμοφανῶς στερορευ-
μένην θέσιν ἐν τῷ βίῳ τῶν Ἀθηναίων. Εἶνε ἤδη τρόπον τινὰ δημόσιον
πρόσωπον παρὰ τὸν δεδηλωμένον ἰδιωτικὸν χαρακτήρα τῆς δράσεως αὐτοῦ·
ἔπισθεν αὐτοῦ ἔχει πρὸς τὸ παρὸν μικρὸν ἄλλ' εἰς τὸ ἕξης ταχέως αὐξά-
νόμενον κύκλον ὀπαδῶν.

Ἄλλ' εἶνε ἄρα γε δυνατὸν αἰ ἐν τῷ «Γοργία» ἀναπτυσσόμεναι περὶ
ἠθικῆς θεωρίας, νὰ ἔχουσι πρῶτα τὴν ἀξίωσιν τῆς ἐπιστημονικότητος;

Ἐν πάσει περιπτώσει ὁ συγγραφεὺς ἔχει ἤδη σαφῆ καὶ ζωηρὰν ἀντί-
ληψιν τῶν τυπικῶν ὁρῶν τῆς ἐπιστήμης. Μετὰ καταπληκτοῦσης ἀκρι-
βείας καὶ ἀπαξ διὰ πάντος, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, χαρακτηρίζει τὸν παρά-
λογον τρόπον τῆς συνήθους «γνωμομαχίας»· «ἔχουσι τὴν ἀπαίτησιν νὰ
λύουσι πραγματικὰ ζητήματα δι' ἐξετίσεως μαρτύρων καὶ ψηφοφορίας»
κρίνουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ ὑποστηρίζοντος ἀντὶ νὰ ἐξετίσῃσι τὰ πράγματα
(τὰ ὄντα), ἀντὶ νὰ υποτάσσονται πάντοτε οἰκαιοῦελῶς εἰς τὸν «λόγον», εἰς
τὴν λογικὴν κριτικὴν, ὡς ὁ ἀσθενὴς υποτάσσεται εἰς τὸν ἰατρὸν (475 B,
505 C) καὶ νὰ λέγουσι πάντοτε εὐσυνειδήτως τὴν γνώμην αὐτῶν διὰ νὰ
γίνῃ φανερὰ ἡ ἀλήθεια, τοῦθ' ὕπερ εἶνε κοινὸν ἀγαθόν». Ἐάν τὴν ἀνα-
ζητῶμεν μετ' ἐπιμονῆς καὶ εἰν οἱ συλλογισμοὶ ἡμῶν εἶνε αὐστηροῶς συνε-
πεῖς θὰ εἶνε δυνατόν νὰ τὴν ἀνεύρωμεν, ἀρκεῖ νὰ φέρομεν εἰς πέρας τὸν
συλλογισμόν μας ἐν αὐστηρᾷ συμφωνίᾳ πρὸς τὰς προϋποθέσεις (454 C).
Ἡ λογικὴ σύνδεσις προϋποθέσεων καὶ συνεπειῶν ἐξακολουθητικῶς ἐν-
δυναμοῦται διὰ νὰ ἐντυπωθῇ καλῶς ὡς καὶ ἐν τῷ «Μένωνι», 475 E, 461
A, 482 C, 490 E, 491 B, 498 E). Ὅχι μόνον δὲ ἡ σοκρατικὴ ἐπιγωγή
χρησιμοποιεῖται συχνά, ἀλλὰ καὶ τὸ «ὀρίζεσθαι» καὶ ἐν γένει ἡ χρῆσις τῶν
ἐννοιῶν ἔχουσιν ἀποκτήσει πολὺ μεγαλειτέραν βεβαιότητα καὶ εὐσταθέτηαν
ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ προηγούμενα συγγράμματα (περὶ αὐτοῦ ἰδίως 463 C,
πρὸβλ. Μεν. 71 B, 86 E). Ἐκτὸς τοῦ ῥήματος «ὀρίζεσθαι» ἀπαντᾷ ἤδη καὶ
τὸ οὐσιαστικὸν «ὄρισμός», καθωρισμένη ἐννοια, ὄρος (488 D: πρόκειται
περὶ τῆς συμπτώσεως τῶν ὀρίων τῶν ἐννοιῶν). Τὰ ἐνδεχόμενα σφάλματα
ἐν τῷ ὄρισμῳ, ἢ πλέον τοῦ δέοντος εὐρεῖα ἐννοια (453 CD) ἢ ἀνάμιξις
τῶν ἐννοιῶν (465 C), ἢ ἀντίθεσις (495 E ἀξιοπαρατήρητος εἶνε ἡ ἐπαγω-
γικὴ ἐπεξήγησις), καὶ αὐτὴ ἤδη ἡ ἀρχὴ ὅτι αἱ ἀντιθέσεις δὲν ὑπάρχουσι
«ταυτόχρονος» («ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ τόπῳ» 496 E), ἢ σχέσις ἐπαλλή-
λων καὶ ὑπαλλήλων ἐννοιῶν (εἶδη ἢ τμήματα μόρια, 454 E, 463 B, 464
B.), συνεπῶς ἢ διαίρεσις, ἢ ὁμολογία τῶν ἐννοιῶν (464 C, 464 D), αἱ
ἀνάλογιαι μεταξὺ ἐννοιῶν κατὰ ζεύγη λαμβανομένων κατὰ τὸ ὑπόδειγμα
τῶν γεωμετρικῶν ἀναλογιῶν (465 BC), πάντα ταῦτα ἐξετίζονται ἐν μέρει
μάλιστα καὶ λεπτομερῶς. Πρὸς τοὺς βραδύτερον ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν Ἰδεῶν
χρησιμοποιομένους ὄρους πλησιάζει ἤδη ἡ ἔκφρασις τῆς παρουσίας τοῦ
κατηγορουμένου ἐν τῷ ὑποκειμένῳ (παρουσία, παρῆναι), ἀκόμη δὲ περι-
σσότερον ἡ ἐννοια ὡς θεμελιώδης μορφή, ὡς τὸ «εἶδος» ἢ ὑπόδειγμα (παρά-

δειγμα 525 BC) πρὸς τὸ ὁποῖον «ἀποβλέπων» τις καθορίζει τὸ καθέκα-
στον ἀντικείμενον (503 E, πρβλ. Μεν. 72 C.).

Καὶ οὕτω σαφέστατα καὶ κατηγορηματικώτατα ἐξαίρεται ἡ ἀντίθεσις
μεταξὺ τῆς λογικῶς τεθεμελιωμένης «τέχνης», (τέχνη ἐνταῦθα σχεδὸν ἐντε-
λῶς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐπιστήμης) καὶ τῆς ἀπλῆς ἐμπειρίας ἢ τριβῆς, μελέ-
της, τῆς στερουμένης πάσης λογικῆς βάσεως (462 C, 463 B, 466 E). Τὸ
διακριτικὸν τῆς γνησίας «τέχνης» εἶνε ἡ κατανόησις ἐκ τοῦ «λόγου», ἐκ
τῆς αἰτίας, ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀντικειμένου (465 A, 501 A)· ἡ τοιαύτη
«τέχνη» εἶνε εἰς θέσιν νὰ δώσῃ λόγον (λόγον δοῦναι) περὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς
ὑποστηριζομένων (501 A), ἐνῶ τοῦναντίον ἡ ἐμπειρία (κατὰ τὴν γνωστὴν
ἤδη ἡμῖν ἐννοίαν, ἰδ. ἀν. σελ. 22) ἀρκεῖται εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἀνα-
μνήσεως ἐκείνου τὸ ὁποῖον συνήθως συμβαίνει, εἶνε «ἄλογον πρῶγμα»
(465 A), ἐνεργεῖ ἄνευ θεμελιώσεως, ἄνευ ὑπολογισμοῦ (τῶν συνεπειῶν
466 E), ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀλόγως, ἀτέχνως· στηρίζεται ἐπὶ ἀπλῆς ψηλαφίσεως
καὶ εὐτολοῦς συμπτώσεως (464 C «αἰσθανομένη, οὐ γνῶσα λέγω, ἀλλὰ στο-
χασαμένη»· ἡ λέξις αἰσθάνεσθαι ἔχει, ὡς καὶ ἐν Φαιδρ. 271 E, ἐντελῶς
ἀόριστον σημασίαν), στηρίζεται μόνον ἐπὶ ψυχῆς στοχαστικῆς (τὸ στοχά-
ζεσθαι τοῦτο θὰ τὸ εὐρωμεν πάλιν ἐν τῷ «Φαιδρῷ»). Ἀκριβῶς ὡς περι-
εγράφη ἐνταῦθα ἴσχυσεν ἔκτοτε ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ ἀντίθεσις τῆς λογι-
κῆς καὶ ἐμπειρικῆς μεθόδου. Οὕτω ὁ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς καὶ ὁ
Γαληνὸς εἰς τὰς πραγματείας αὐτῶν περὶ τῆς «ἐμπειρικῆς» ἱατρικῆς σχο-
λῆς, ὀρίζουσι τὴν ἐμπειρίαν ὡς τὴν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀναμνήσεως τοῦ
πολλάκις παρατηρηθέντος ἢ τοῦ συνήθως συμβαίνοντος, ἐκ τῶν προτέ-
ρων παράστασιν τοῦ συμβησομένου, μέλλοντος νὰ συμβῇ, τοῦθ' ὅπερ
κυρίως ἀποκαλεῖται σημείωσις καὶ πάντοτε ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ἐξάγειν
συμπεράσματα συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς. Ἐνταῦθα, ἐν
τῷ «Γοργία», εὐρίσκομεν τὸ πρῶτον χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τῆς βρα-
δύτερον ἀπαντώσεως ταύτης ἐννοίας· τὴν διατήρησιν τῆς ἀναμνήσεως ἐκεί-
νου τὸ ὁποῖον «συνήθως συμβαίνει» ἐν τῷ «Πρωταγόρα», τῷ «Λάχητι»
καὶ τῷ «Χαρμίδη» συνηντήσαμεν τὸν ἕτερον καθορισμὸν κατὰ τὸν ὁποῖον
ἡ πρόρρησις τοῦ μέλλοντος νὰ συμβῇ παραβάλλεται πρὸς τὴν ἐξήγησιν
τῶν οἰωνῶν, ὑπὸ τοῦ οἰωνοσκόπου· ἀμφοτέρους τοὺς συναφεῖς τούτους
καθορισμοὺς συνδέει τὸ μνημονευθὲν ἤδη χωρίον τῆς «Πολιτείας» (516 C).
Φαίνεται ὅτι ἡ καὶ βραδύτερον ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐπαναλαμβανομένη αὕτη
περιγραφή τῶν ἐπὶ τῆς πείρας στηριζομένων συλλογισμῶν ὑπῆρχε κατὰ
τὴν ἐποχὴν τοῦ Πλάτωνος· οὗτος ἄρα ἀναφέρεται εἰς προὑπάρχουσαν ἤδη
θεωρίαν. Ἀκριβῶς δὲ ὁ «Γοργίας» (448 C, πρβλ. καὶ Ἀριστοτελ. Μεταφ.
I. 1) παρέχει τὸ ἐνδύσιμον διὰ νὰ θεωρήσωμεν τὸν γοργιανὸν Πῶλον ὡς
ὁπαδὸν αὐτῆς· τὴν ἀρχὴν ὅμως αὐτῆς δικαιούμεθα μετὰ μεγάλης πιθανό-
τητος νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Πρωταγόραν ὁ ὁποῖος ἀφ' ἑτέρου ἔλαβεν
ὡς βάσιν τὴν «πρόγνωσιν» τῶν ἱατρῶν, ἐξέτεινεν ὅμως αὐτὴν, ὡς φαίνε-

ται, ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ πεδίου τῆς ἐμπειρικῆς μαθήσεως. Μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη χρησιμεύουσιν αἱ ἐκφράσεις: νοῦς—πεῖρα, ὀρθολογισμός—ἐμπειρισμός πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς, ὡς φαίνεται, πάντοτε ἐπανερχομένης ἀνεξιτήλου θεμελιώδους ἀντιθέσεως ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς γνώσεως. Ἐὰν θέλωμεν νὰ μάθωμεν ποῦ ἔχει τὰς ἱστορικὰς αὐτῆς ἀπαρχὰς ἢ ἀντιπαράθεσις αὕτη ὀφείλομεν νὰ ἀνατρέξωμεν, τόσον διὰ τὰς ἐκφράσεις ὅσον καὶ διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, εἰς τὴν Πλάτωνα καὶ παρ' αὐτῷ εἰς τὸν «Γοργίαν» ὡς τὴν ἀρχαιότεραν τελείως σαφῆ μαρτυρίαν. Ἄλλ' ἡ ἀκριβέστερον ἀκόμη καθωρισμένη αὕτη ἔννοια τῆς ἐπὶ «λογικῆς» στηριζομένης γνώσεως, προήλθε φανερῶς ἐκ τῆς ἐν τῷ «Μένωνι» διὰ πρώτην φοράν ἀναφαινόμενης ἀκριβοῦς κατανόσεως τῆς σημασίας καὶ τῆς μεθόδου τῆς λογικῆς θεμελιώσεως. Ἐπὶ ταύτης σπουδαιωτάτην ἤσκησεν ἐπίδρασιν τὸ παράδειγμα τῶν μαθηματικῶν, πρωτίστως τῆς γεωμετρίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν μάλιστα ἤρχιζε νὰ ἀποχωρίζεται ἡ ἀριθμητικὴ τὸ τοιοῦτον ὄχι μόνον προ-
 ἤκει δὲ «Μένων» ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβαίωται σειρὰ ὅλη ἐνδείξιον ἐν τῷ «Γοργίᾳ» (451 C, 454 C, 465 BC, 508 A).

Πρὸς τὴν ἀκριβεστέραν καὶ σαφεστέραν ταύτην ἔννοιαν τῆς ἐπιστημονικῆς «τέχνης» στενότερα συνέχεται καὶ ὁ ὀριστικὸς καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ ἀγαθοῦ. Κατὰ πρῶτον καθορίζεται, ἐπὶ τῇ βίσει τῆς διακρίσεως μεταξὺ τοῦ θέλειν καὶ τοῦ ἐπιθυμεῖν (466 E), μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἡδονῆς, ἡ τυπικὴ ἔννοια τοῦ ἀγαθοῦ ὡς τοῦ ἐνόου, ταῦτου καὶ τελευταίου σκοποῦ τῆς θελήσεως (τέλος ἢ σκοπός, 467 C, 468 B, 499 E, 507 D), τοῦθ' ὅπερ, διὰ τῆς λογικῆς ἐξαρτήσεως ἐκείνου τὸ ὅποῖον ἀπλῶς δευτερευόντως καὶ χάριν ἑτέρου τινὸς ἐπιθυμεῖ τις ἀπὸ τοῦ κατὰ πρῶτον λόγον ἠψελημένου, ὑποδεικνύει ἤδη, ἐπὶ τῇ βίσει τῆς κατὰ τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς θεμελιώσεως, τελευταῖον τι σημεῖον λογικῆς ἐνότητος ἐν τῷ πρακτικῷ νῷ, ὑποδεικνύει τοῦτέστι τὴν ἐνότητα τῆς πρακτικῆς συνειδήσεως τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ τὸ Λογικόν. Κατόπιν ἀναπτύσσεται λεπτομερῶς καὶ καθορίζεται ἡ συνάφεια αὕτη τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τὸ ἐνιαῖον τῆς γνώσεως, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον βραδύτερον καλεῖται ἡ «Ἰδέα» (501—508). Τὸ ἀγαθὸν δὲν εἶνε ἐν γένει ἀπλῶς μόνον ἀντικείμενον τῆς λογικῶς θεμελιωμένης «τέχνης», καθ' ὅν τρόπον τὸ εὐχάριστον εἶνε ἀντικείμενον τῆς «ἐμπειρίας» (500 E, ὡς καθ' ὀρισθῆν ἤδη ἐν ἀρχῇ, 464 E), ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ τεχνικῶς ὀρθὸν δηλ. ἡ σύμφορος τῷ νόμῳ ταῖς ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας τοῦ ἀγαθοῦ, αὕτη εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον καθ' ἑαυτὸν ἐν γένει πρᾶγμα τι ἀγαθόν. Ἐκαστος τεχνίτης (δημιουργός) ἔχει ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ ἰδιῶτον αὐτῷ ὑπόδειγμα πρὸ ὀφθαλμῶν, θέτει τὰ καθ' ἑαυτὸν μέρη εἰς ὀρισμένην «τάξιν», ἐπιτυχάνει δ' οὕτω ὅτι τὸ ἐν προσαρμόζεται καὶ συμφωνεῖ πρὸς τὸ ἕτερον, τὸ δὲ σύνολον ἀποτελεῖ (συστήσεται) συστηματικῶς ὄργα-

νομιμένον ἀντικείμενον¹. Ἄλλ' ἀκριβῶς τὸ διακριτικὸν τοῦτο σημεῖον τῆς τάξεως εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ἀντικείμενον τι «ἀγαθόν», τοῦθ' ἤπερ δὲν σημαίνει ἀπλῶς ὅτι ἀνταποκρίνεται τοῦτο πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ, ὡς ἐὰν νὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ζητῆ τὸν σκοπὸν ἔξωθεν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅτι γέρει ἐν ἑαυτῷ τοὺς ἔρους τῆς αὐτοτελείας. Ὅπως δὲ ἰσχύει τοῦτο ἐπὶ παντὸς ἀντικειμένου τὸ ὁποῖον κατασκευάζομεν, οὕτω ἰσχύει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ ἔχομεν ὑγίαν καὶ δύναμιν ὡς «ἀρετὴν» (ἀγαθότητα) τοῦ σώματος ἐννοουμένης (504 BC)· οὕτω τέλος καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς· ὅποτε ἔχομεν νομιμότητα (νόμιμον, νόμος, 504 D) καὶ κατὰ συνέπειαν δικαιοσύνην, σωφροσύνην, ἐν γένει ἀρετὴν (ἐν στενωτέρᾳ ψυχικῇ σημασίᾳ 504 E) ἢ ὁποῖα κατὰ ταῦτα συνίσταται εἰς τὴν ὑγιᾶ ψυχικὴν κατάστασιν, ὅταν δηλαδὴ ἡ ψυχὴ εἶνε τακτοποιημένη συμφώνως τῷ νόμῳ ἢτοι διατελεῖ ἐν συμφωνίᾳ πρὸς ἑαυτὴν καὶ ὡς ἐκ τούτου διατηρεῖ ἑαυτήν.

Τὸ μᾶλλον ἀξιοπαρατήρητον εἰς τὰ ἐνταῦθα καὶ ἀκολουθῶς ἐκτιθέμενα εἶνε ὅτι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ νομίμου τίθεται τὸ ἀγαθὸν ἐν ἴση μοίρᾳ πρὸς πᾶν τὸ ἐπιστημονικῶς καὶ τεχνικῶς ὀρθόν, ἐν τέλει πρὸς τὴν ἐννομον τάξιν τοῦ Σύμπαντος, τοῦ τε ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ, τοῦ τε ἐνσωμάτου καὶ τοῦ ἀσωμάτου «κόσμου». Ἡ ἐξέτασις ἀνυψῶται μέχρι τοῦ σημείου ν.λ. περιλάβῃ γενεώτατα ἅπαντα τὰ προβλήματα, τόσον τὰ θεωρητικὰ ὅσον καὶ τὰ πρακτικά, ὑπὸ τὴν μίαν ὑψίστην ἄλοψιν τῆς νομιμότητος ἐν γένει, ὡς ἐκεῖνου τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πάντοτε τὴν ὀρθήν, «σύμφωνον τῇ τέχνῃ», τοῦτέστι σύμφωνον τῇ «ἐπιστήμῃ», καὶ κατὰ συνέπειαν καλὴν κατάστασιν ὄχι μόνον ἐνὸς ἐκάστου ἀντικειμένου ἢ ἔργου ἀλλὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἄλλου Σύμπαντος, κλιουμένου ὡς ἐκ τούτου «κόσμου», ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ σύμπαντος, τοῦ ἠθικοῦ κόσμου. Οὕτω ἰδίως ἐν 504 D: ἀγαθὸν (πρότερον: = τὸ ἀγαθόν) εἶνε ἐκεῖνο ὡς ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ὁποῖου εἴμεθα ἀγαθοί· εἴμεθα τοῦτο ὡς ἐκ τῆς παρουσίας οἵασδήποτε «ἀρετῆς» (ἀρετὴ ἐνταῦθα γενικῶς: «ἀγαθότης» πρβλ. ἀν. σελ. 7). Ἡ ἀρετὴ ὅμως τοῦ σώματος, τῆς ψυχῆς καὶ παντὸς ζῶντος ὡς καὶ παντὸς ἀψύχου ἀντικειμένου, δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς τυφλῆς τύχης, ἀλλ' ἐπὶ τῆς τάξεως τῆς ὀρθότητος, ἐπὶ τῆς συμφώνου τῇ τέχνῃ, τοῦτ. κατὰ νόμον

¹. Τεταγμένον τε καὶ κεκοσμημένον πράγμα. Ἡ λέξις κόσμος εἶνε σχεδὸν πάντοτε ἐνταῦθα συνώνυμος τῇ λέξει τάξις καὶ σημαίνει πρωτίστως μὲν τὴν συστηματικὴν κατασκευήν, τὸν κατάλληλον ὀργανισμόν καὶ τὴν σκόπιμον συμπλοκὴν τῶν μερῶν, ἢ ὁποῖα ἐννοία χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τῆς ἐν τῷ στρατῷ τάξεως καὶ ἔπειτα ἐπὶ τῆς τοῦ Σύμπαντος. Ἐντελῶς δευτερευόντως περιέχει ἡ λέξις ἐκείνη καὶ καλαισθητικὴν σημασίαν. Ὁδὴ ὀρθῶς ἄρα ἀπέδωκεν τὴν ἐννοίαν ὁ Schleiermacher διὰ τῆς ἐκφράσεως «μετὰ κάλλους ἐκπετρασμένον» καὶ βραδύτερον διὰ τῆς λέξεως «εὐπρέπεια».

ὀργανώσεως ἐκάστου· τὴν ἀρετὴν ἐκάστου πράγματος ἀποτελεῖ ἴσα τὸ γεγονός ὅτι τοῦτο εἶνε ἐν τάξει συνηρμοσμένον, ὅτι εἶνε ὀργανωμένον. Κατὰ ταῦτα, γενικῶς, ἢ ὀρισμένη, εἰδικῆ ὅμως δι' ἕκαστον εἰδικὸν ἀντικείμενον, ὀργανωμένη κατάστασις εἶνε ἕκαστο τὸ ὅποῖον εἰσερχόμενον εἰς τὴν ἀντικείμενον καίηστί τούτο ἀγαθόν. Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ψυχικὴν ἀρετὴν· μόνον δι' αὐτῆς εἶνε δυνατὴ ψυχικὴ κοινωνία (507 Γ): οἱ σοφοὶ λέγουσιν ὅτι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους συγκρατεῖ ἢ κοινωνία καὶ ἡ φιλία, ἢ τάξις, ἢ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη· διὸ καὶ ἀποκαλοῦσι πάντα ταῦτα «κόσμον» καὶ ὄχι ἀκοσμίαν ἢ ἀκολασίαν· ἢ «γεωμετρικὴ ἰσότης» (σημβολικὴ περιέστασις τῆς ἀναλογίας ἐν τῇ νομιμότητι) ἔχει μέγιστην δύναμιν παρὰ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις ὄχι δὲ ἡ πλεονεξία τὴν ὅποιαν προτιμῶσι συγῆθος οἱ μὴ περὶ τὴν γεωμετροῦσαν ἀσχολούμενοι (508 Α): ἀστεῖσιμος τοῦ ὁποῖου ἢ λίαν σφισαρά ἔννοια εἶνε ἡ συνάραξις τοῦ ἀγαθοῦ ὡς νόμου παρὰ τὸν νόμον τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ νόμος, ὡς τὸ ἀληθὲς περιεχόμενον, τῆς ἐπιστήμης, ὡς ἡ βίσις πακτῶς ὀρθοῦ καὶ μετ' αὐτοῦ παντὸς ἀγαθοῦ, ὡς ἕκαστον τὸ ὅποῖον δίδει εἰς ἐν ἕκαστον, εἰς τὸ κατ' ἕκαστον καὶ εἰς τὸ σύνολον, τὴν μορφήν, τὸ «εἶδος» αὐτοῦ, ἰδοὺ τὸ κεντρικὸν σημεῖον συνοχῆς τῆς παρ' ὅλην τὴν συντομίαν τῶν ἐκφράσεων τόσον ἐμβρηθοῦς καὶ ἀραιῆς θεωρίας. Ἐπιθέσαμεν ἤδη πρὸ τοῦ οὐδοῦ τῆς Ἰδέας, διότι Ἰδέα σημαίνει **Νόμον** καὶ τίποτε ἄλλο. Ἐκ τούτου δὲ ὅτι ὁ νόμος εἶνε ἡ αἰτία τοῦ ἀγαθοῦ, ἐννοούμεν πληρέστατα διατὶ ὡς ὑψίστη τῶν Ἰδεῶν, ὄχι ἀπλῶς κατ' ἐκτίμησιν ἀλλὰ καὶ κατὰ λογικὴν τάξιν, ὡς ἡ Ἰδέα τῆς Ἰδέας, ὡς ὁ τελευταῖος λόγος τῆς ὑπάρξεως καὶ γνώσεως αὐτῆς, παρουσιάζεται βραδύτερον ἢ Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ. Διότι ἡ τελευταῖα ἔννοια τοῦ νόμου, κατ' ἀρχὴν εἶνε: ἐν ὁ-της, διατήρησις τῆς ἐνότητος ἐν τῇ ἀλλοιώσει καὶ τῇ γενέσει· γενικῶς ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως εἶνε ἡ διατήρησις τῆς ἐνότητος ἐν τῇ διανοήσει πρὸς κατανόησιν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἀντικειμένων καὶ αἰτιαξιν αὐτῶν ἐν τῇ γνώσει· κοσμολογικῶς εἶνε ἡ διατήρησις τῆς θεμελιώδους βίας τοῦ εἶναι ἐν τῇ ἀλλοιώσει· ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς εἶνε ἡ διατήρησις τῆς ἐννοίας καὶ ἐφέσεως τῆς νομιμότητος ἐν τῷ ἀτόμῳ καὶ ἐν τῇ ἀκοιβῶς δι' αὐτῆς συνιστωμένη κοινωνία. Διατήρησις ὅμως εἶνε πάντοτε παρὰ Πλάτωνι ἡ ἔννοια τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἐὰν τ' ἀνωτέρω ἀποτελοῦσι τὸν ἐσώτατον πυρῆνα τῆς περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίας, ὁ «Γοργίας» μᾶς παρουσιάζει ἀπολύτως χειροκριαστῶς τὰς ἀποδείξεις ὅτι ἡ θεωρία προῆλθε, διὰ τὸν Πλάτωνα, ἐν ἀδυστηρῶ συνέπειᾳ ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σωκράτους. Ἡ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ἤδη γενομένη τῶσιν θετικῆ ἀνακάλυψις τοῦ τύπου τῆς γνώσεως, μετεβλήθη τῶρα εἰς ἀρχὴν δημιουργικὴν διὰ τὴν ἐξέλιξιν γνώσεως πλήρους περιεχομένου, γνώσεως ἢ ὅποια δὲν ἀρκεῖται πλέον εἰς μίσην τὴν λογικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν, ἀλλὰ τῇ μεσολαβήσει τῶν μαθηματικῶν περιλαμβάνει

κατ' ἀρχὴν καὶ τὴν φυσικὴν καίτοι, πρὸς τὸ παρὸν μόνον, ἐν τῇ γενεῇ ἢ ἰδέα ἐνὸς «κόσμου».

Ὁ νόμος, τουτ. ἡ ἐνότης τῆς διανοήσεως, τὸ εἶδος, ἡ Ἰδέα, εἶνε γενικῶς ἐκείνο τὸ ὁποῖον κατασκευάζει τὸ ἀντικείμενον (τὸ *δν*). Ἡ θεωρία αὕτη προετοιμάζεται ἤδη ἐνταῦθα. Δι' αὐτῆς ὁμοῦς διανοίγεται ὁ ὁρίζων εὐρυτέρας συστηματοποιήσεως τῶν ἐπιστημῶν, ἐπὶ μιᾷ τελευταίας καὶ δὴ συστηματικῆς ἐνότητος τῆς ἐπιστήμης τῆς γνώσεως, περιλαμβανούσης «τὸ πᾶν», οὐρανὸν καὶ γῆν, θεῖον καὶ ἀνθρώπινον—τοῦτ' ὅπερ ἐν τῇ σταίρω μεταφορικῇ γλώσσει τοῦ Πλάτωνος σημαίνουν τὸν κόσμον τῶν Ἰδεῶν καὶ τὸν κόσμον τῆς πείρας. Τὰς πρώτας γενικὰς γραμμὰς τῆς συστηματοποιήσεως ταύτης δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν ἤδη ἐν τῷ «Γοργία» ἢ πρώτῃ ὑποδιαίρεσις τῶν «τεχνῶν» εἰς ἀληθεῖς καὶ ψευδεῖς ἐξ ὧν ἐκείνη μὲν ἔχουσιν ὡς ἀντικείμενον τὸ ἀληθῶς ἀγαθὸν αὐταὶ δὲ τὸ κατὰ φαινόμενον τοιοῦτον, δεικνύει τὴν αὐτὴν διάταξιν τὴν ὁποίαν διατηρεῖ βραδύτερον ὁ Πλάτων ἐν τῇ «Πολιτείᾳ» ἢ γυμναστικῇ καὶ ἢ ἰατρικῇ χρησιμεύουσιν ἐκείνη μὲν εἰς τὴν κανονικὴν διατήρησιν τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ, αὕτη δὲ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς διαταραχθείσης κανονικῆς καταστάσεως. Κατ' ἀναλογίαν ἢ νομοθεσία καὶ ἢ ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης, ἢ σὺλλήβδην ἢ πολιτικῇ, χρησιμεύουσιν εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς κανονικῆς λειτουργίας τοῦ ψυχικοῦ τοῦ ἀνθρώπου βίου, τῆς δικαιοσύνης (464 ε.). Ὡς ἦτο πολὺ φυσικόν, βλέπομεν ὅτι ὁ Πλάτων ἀντιλαμβάνεται τὸν ψυχικὸν βίον ἀμέσως ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἐν κοινωνίᾳ βιώσεως. Πρὸς ταῦτα στενῶς συγγενεῦει ἡ κλίμαξ τῶν «καλῶν» (474 D—475 A) τὴν ὁποίαν ἐκφράσκει πολὺ ἀτελῶς ἀπειδίδει ἢ τῶν «ὡραίων ἀντικειμένων» ἢ ἔννοια τοῦ «καλοῦ» εἶνε παρὰ Πλάτωνι πολὺ εὐρυτέρᾳ· καλλίτερον ἀπειδίδεται αὕτη διὰ τῆς λέξεως «κόσμος» σημαίνουσης τὴν ἐσωτερικῶς ὀργανωμένην κατάστασιν· πρβλ. πρὸ παντὸς τὸν «Φίληβον» (64 D ε.) ὅπου ἡ σύμφωνος τῷ μέτρῳ ἐσωτερικῇ κατάστασις, ἢ συμμετρία εἶνε βᾶσις τοῦ ὡραίου, καὶ ὅπου ἐν τῷ θεμελιώδει διακριτικῷ τῆς νομιμότητος στοιχείῳ συμπέπτουσιν αἱ ἔννοιαι τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐνταῦθα, ὅλως δευτερευόντως διὰ τινος ἐπαγωγικῆς ἀποδείξεως ἀφορώσης τὰ διάφορα γένει τῶν «ὡραίων» ἀντικειμένων δι' ἧς καταφαίνεται ὅτι τὸ καλὸν εἶναι ἢ τὸ χρήσιμον ἢ τὸ εὐχάριστον ἐμφανίζονται ὡς, τοιαῦτα γένη τὰ ἐξῆς: πρῶτον τὸ σωματικῶς ὡραῖον δηλαδὴ τὸ ὡραῖον τῆς σωματικῆς μορφῆς ὡς ἐπίσης τῆς μουσικῆς· δεύτερον ἢ ὡραῖότης τῶν νόμων καὶ τῶν διατάξεων τοῦτέστι τὸ ὡραῖον τοῦ ψυχικοῦ κόσμου ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἢ τὴν πολιτικὴν ἐν τῇ προηγουμένῃ διακρίσει, ὁμοίως πρὸς τὴν νομιμότητα ἢ τὸν νόμον ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ 504 D· τρίτον τὸ «ὡραῖον» τῶν ἐπιστημῶν (**μαθήματα**). Ἡ αὐτὴ ἀκροβῶς τάξις ἐπανολαμβάνεται ἐν τῷ «Συμποσίῳ» ὅπου ὁμοῦς ἀναφέρονται ἐν τῷ ἀνωτάτῳ ἀντικειμένῳ τῆς γνώσεως (**μάθημα**) ἐν τῇ καθαρῇ

Ἰδέα «τοῦ» ἰσραίου. Ἐκ τῶν προηγουμένως ἐκτεθέντων ἐξάγεται οὐχ ἦτον ἀμέσως ὅτι καὶ ἡ τελευταία αὕτη βαθμὶς δὲν εὐρίσκεται, καὶ ἐνταῦθα ἤδη, πολὺ μακρὰν καίτοι δὲν φθάνει μέχρι τοῦ νὰ ἐξαρθῇ ρητῶς. Ἀλλως τε καὶ εἰς τὰς δύο πρώτας βαθμίδας συνυπονοεῖται καὶ τὸ ζήτημα τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς μορφώσεως ἡ ὁποία τελευταία, ἤδη ἐνταῦθα, ἐν αὐστηρᾷ ἀναλογία πρὸς τὴν «Πολιτείαν», ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Τὴν πολιτικὴν δρασὶν ἐξετάζει ὁ Πλάτων ἐντελῶς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς κοινωνικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὡς «βελτίονα τινα ποιούσης» ἐνῶ τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιστημονικο-ἠθικὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἀναγνωρίζει ὡς τὸ ἐπιγυζαμὶ του (ἰδίως 514 C) παραδέχεται ὄχι μόνον ὡς προπαρασκευὴν καὶ ὀρθὴν βάσιν τῆς κοινωνικῆς δράσεως, ἀλλ' ὡς αὐτὴν ταύτην τὴν ἀληθῆ πολιτικὴν τέχνην. «Οἶμαι», δηλοῖ ὁ Σωκράτης Πλάτων (521 D) «μετ' ὀλίγων Ἀθηναίων, ἵνα μὴ εἶπω μόνος, ἐπιχειρεῖν τῇ ὡς ἀληθῶς πολιτικῇ τέχνῃ καὶ πράττειν τὰ πολιτικὰ μόνος τῶν γυν». Αἱ ἐπιστήμαι περιλαμβάνουσιν ὄχι μόνον τὴν ἠθικὴν ἀλλὰ (ὡς ἐμφαίνεται ἐκ 508) ἐπίσης καὶ τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ἐπὶ τούτων στηριζομένην κοσμολογίαν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἤρχισεν ἤδη νὰ γεννᾶται παρὰ Πλάτωνι ἡ ἰδέα εὐρείας ἐπιστημονικῆς παιδεύσεως τῶν μελλόντων νὰ κυβερνήσωσι, ὡς ἐν τῇ «Πολιτείᾳ»: πρβλ. πρὸς τὸ παρὸν Φαιδρ. 270 A.

Εἰς τὸ χωρίον ὅμως ἐκεῖνο ὑποδεικνύεται καὶ τελευταία τις ἐπὶ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἐκτεινομένη συνάρχεια, τὴν ὁποίαν ἀδύνατον νὰ παραγνωρίσωμεν. Οὐδὲν ἕτερον δύναται νὰ εἶνε αὕτη εἰμὴ ἡ τελικὴ λογικὴ θεμελίωσις: ἡ Διαλεκτικὴ. Κατ' οὐσίαν ἔχει λάβει ἤδη αὕτη σημαντικὴν ἀνάπτυξιν μέχρι τοῦ «Γοργία» καίτοι δὲν ἔχει ἀκόμη διακριθῆ καὶ καθορισθῆ δι' εἰδικοῦ τεχνικοῦ ὅρου ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιστήμη καὶ δὴ ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστήμη ὡς ἡ θεμελιώδης ἐπιστήμη.

Τοῦτο θὰ ἦτο τὸ ἀμέσως ἐπόμενον βῆμα τὸ ὁποῖον θὰ ἔκαμινεν ὁ Πλάτων ταυτοχρόνως ὅμως ἦτο ἀνάγκη νὰ καθορισθῇ σαφῶς ἡ «Ἰδέα» ὡς γενικὴ ἔκφρασις διὰ τὸ ἀντικείμενον τῆς ὑψίστης ταύτης καὶ θεμελιώδους ἐπιστήμης. Ὁ «Γοργίας» πλησιάζει πολὺ, ἀλλὰ δὲν ἐπάτησεν ἀκόμη τὸν οὐδὸν τοῦ ἱεροῦ, ἐξαιρέσει εἰς τινὰς συγκεκαλυμμένους μυθικο-μυστικιστικοὺς ὑπαινιγμοὺς (493 A B, 523 ε.) οἱ ὅποιοι ὡς διαφανῆς πέπλος ἀπῆνουςι οὐχ ἦτον νὰ νοηθῆ ἀναμφισβητήτως ὅτι πράγματι ζῆ ἤδη ὁ Πλάτων ἐν τῷ κύκλῳ τῶν Ἰδεῶν τὰς ὁποίας θὰ ἀποκαλήφει ἐντελῶς τὸ ἐπόμενον ἔργον διστάζει ὅμως ἀκόμη νὰ ἐκταθῆ ἐπ' αὐτῶν ἀπροκαλίπτως καὶ μὲ ἀξίωσιν ἐπιστημονικότητος.

Διότι εἶναι ἀκόμη ὡς θαμβωμένος ἀπὸ τὸ ὑπεράγαν ἰσχυρὸν ὡς τὸ ὁποῖον ἐκπέμπει ἡ μεγάλη αὐτοῦ ἀνακάλυψις τοῦ συμφώνου τῇ λογικῇ ὡς τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως πάσης ἐπιστήμης καὶ τῆς μεταρρυθμιστικῆς δυνάμεως τοῦ βίου. (Ὁ ἐκ τῆς ἀνακαλήψεως ταύτης ἐνθουσιασμός, ἀνακαλήψεως ἡ ὁποία ὡς ἦτο ἐπόμενον

βαθέως θὰ συνεκίνει τὴν ποιητικὴν ψυχὴν τοῦ φιλοσόφου, ἐπέπρωτο νὰ ἐπιβραδύνη ἐπὶ μικρὸν ἔτι τὴν καθαρὰν καὶ ἀντικειμενικὴν ἐπεξεργασίαν τῆς εἰς προβλήματα καὶ ἀπαρχὰς ἀναλύσεων τὸσον πλουσίας ταύτης ἀνακαλύψεως. Ἡ ψυχικὴ δὲ αὕτη κατάστασις εὔρεν αὐτὸν ἰδιαζόντως ἐπιδεικτικὸν διὰ τὰς θρησκευτικὰς ἐντυπώσεις αἱ ὁποῖαι ἀκριβῶς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν—ὡς ἐκ τοῦ «Μένωνος» ἤδη γίνεται φανερόν—ἀναμιγνύονται μετὰ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ κατὰ τρόπον ὄχι ἀκίνδυνον διὰ τὴν διαύγειαν καὶ εὐκρίνειαν ταύτης.

Τὴν φάσιν ταύτην μᾶς δεικνύει ἰδιαίτατα μετὰ τὰς προκαταρκτικὰς ἐνδείξεις τοῦ «Μένωνος» καὶ τοῦ «Γοργίας», τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἔργων τῶν εἰδικῶς καὶ ἐν σχετικῇ λεπτομερείᾳ περὶ τῆς Ἰδέας πραγματευομένων ἔργων τὸσον ἐξόχου ποιητικοῦ ἔχουσιν ὅσον καὶ ἐπικινδύνου ἐρμηνείας διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν καθαρὰν φιλοσοφίαν, διὰ τὸν λόγον ὅμως τιῦτον ἀκριβῶς τὸσον ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος δι' ἡμᾶς, καθόσον ἀπ' αὐτοῦ καθίστανται εὐχερέστερον καταληπταὶ αἱ ἐσφαλμένα ἐρμηνεῖαι τῆς περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Φαῖδρος ¹

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τελείως τὴν παράδοξον μορφήν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐνταῦθα ἐκτίθεται ἡ περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρία, εἶνε ἀνάγκη προηγουμένως νὰ ἔχωμεν σαφῆ ἰδέαν τῆς πλοκῆς καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ὅλου ἔργου τὸ ὁποῖον, παρὰ τὸν θαυμασμόν καὶ σχεδὸν τὴν μέθην τῆς πρώτης ἐντυπώσεως, ἀποδεικνύεται, λεπτομερέστερον ἐξεταζόμενον, ἀσυνήθως δυσχερὲς καὶ περίπλοκον.

Εὐχερέστερον δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν τὸ ἔργον λαμβάνοντες ὡς ἀφρητηρίαν τὸν «Γοργίαν». Ἀμφότερα τὰ συγγράμματα φαίνεται ὅτι πραγματεύονται τὸ αὐτὸ θέμα: τὴν κριτικὴν τῆς ρητορικῆς, ἀλλ' ἐξετάζουσιν αὐτὸ ἀπὸ ἐντελῶς διαφορετικῆς ἀπόψεως. Ὁ «Γοργίας» κρίνει τὴν «τοῦ λόγου τέχνην» ὡς ἦτο αὕτη τοῦ συρμοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην· ὄχι αὐτὴν κατ' ἑαυτὴν ἀλλ' ἀποκλειστικῶς ὡς πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο τότε ὡς ἡ κυριωτέρα ἀξία καὶ περιεχόμενον αὐτῆς τ. ἔ. κατὰ τὴν πρακτικὴν ἠθικο-πολιτικὴν, ἢ μᾶλλον, ὡς ἐφρόνει ὁ Πλάτων, κατὰ τὴν ἀνῆθικον καὶ πολιτικῶς καταστρεπτικὴν αὐτῆς τάσιν· ἀντικρὸν ταύτης θέτει τὴν φιλοσοφίαν, ἐπίσης μὲν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς μορφῆς κυρίως

¹ Πρβλ. προγενεστέρως πραγματείας: Philologus XLVIII (N. F. II) σελ. 428 ἔ., 588 ἔ., καὶ Hermes XXXV, ὡς προεισαγωγὴν δὲ εἰς ταῦτα: Archiv für Geschichte und Philosophie, Τομ. XII 1 ἔ. 159 ἔ., XIII, 1 ἔ.